

Trinity University

Digital Commons @ Trinity

Religion Faculty Research

Religion Department

2016

חוקוק – 2014: דוח ראשוני [Huqoq – 2014: Preliminary Report]

Jodi Magness

Shua Kisilevitz

Matthew Grey

Chad Spigel

Trinity University, cspigel@trinity.edu

Benjamin Gordon

See next page for additional authors

Follow this and additional works at: https://digitalcommons.trinity.edu/relig_faculty

Part of the [Religion Commons](#)

Repository Citation

Magness, J., Kisilevitz, S., Grey, M., Spigel, C., Gordon, B., Coussens, B., & Britt, K. (2016). חוקוק – 2014: דוח ראשוני [Huqoq – 2014: Preliminary report]. *Hadashot Arkheologiyot: Excavations and Surveys in Israel*, 128, 1-11. Retrieved from <https://www.jstor.org/stable/26678850>

This Article is brought to you for free and open access by the Religion Department at Digital Commons @ Trinity. It has been accepted for inclusion in Religion Faculty Research by an authorized administrator of Digital Commons @ Trinity. For more information, please contact jcostanz@trinity.edu.

Authors

Jodi Magness, Shua Kisilevitz, Matthew Grey, Chad Spigel, Benjamin Gordon, Brian Coussens, and Karen Britt

- 2014

חוקוק

Author(s): and ג'ודי מגנס, שועה קיסילביץ, מתיו גריי, צ'אד שפיגל, בנג'מין גורדון, בראיין קוסנס
קרן בריט

Source:

Hadashot Arkheologiyot: Excavations and Surveys in Israel /

חדשות ארכיאולוגיות: חפירות וסקרים בישראל

128 (2016)

Published by: Israel Antiquities Authority / רשות העתיקות

Stable URL: <https://www.jstor.org/stable/26678850>

Accessed: 24-04-2020 14:41 UTC

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at <https://www.jstor.org/page/info/about/policies/terms.jsp>

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

Israel Antiquities Authority / רשות העתיקות is collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to
Hadashot Arkheologiyot: Excavations and Surveys in Israel / חדשות ארכיאולוגיות: חפירות וסקרים בישראל.

JSTOR

<https://www.jstor.org>

בחודש יוני 2014 נערכה עונת החפירות הרביעית בחורבת חוקוק שבגליל המזרחי (רישיון מס' G-16/2014; נ"צ 245198/754556; **מגנס 2012**; **מגנס ואחרים 2013**; **מגנס ואחרים 2014**). החפירה נערכה מטעם האוניברסיטה של צפון קרליינה בצ'פ'ל היל, אוניברסיטת בריגהם יאנג ביוטה, אוניברסיטת טריניטי בטקסס ואוניברסיטת טורונטו בקנדה, ובמימון. מימון נוסף התקבל מדמברטון אוקס שבשווייטון די סי, מהקרן לארכיאולוגיה מקראית (ש' בשופ) ומתורמים פרטיים. החפירה נוהלה על ידי ג' מגנס, בעזרת ש' קיסלביץ. כן סייעו מ' גולן (מנהלה), צ' שפיגל, מ' גריי וג' גורדון (ניהול שטח), ת' דעדלה (ייעוץ לגבי הכפר המודרני), ב' קוסנס (עזרה בניהול שטח), ג' בקו (מדידות), ג' הברמן (צילום שטח), מ' רובינזון-מוהר (רישום), ד' שידלר (כלי חרס), ק' בריט (פסיפס), מ' בלמקר (מכרסמים), ג' ג'ורג' (פלאובוטניקה), ק' סוואן (זכוכית), נ' אלקיים (נומיסמטיקה), פ' פלשר (נתוני מחשב ותכנות חינוכית), ר' מוהר (ציור), ו' פירסקי (סרטוט), א' כהן (שימור) ומ' לביא (ניקוי ושימור חפצים). המתנדבים היו ברובם סטודנטים לתארים ראשון ושני מארה"ב ומקנדה.

החפירה בעונה זו נמשכה בשני שטחים: שטח 2000 בדרום-מזרח (SE), שבו התגלו שרידי כפר עתיק, ושטח 3000 בדרום-מערב (SW), שבו התגלו בית הכנסת ושרידי כפר בן ימיו.

שטח 2000

נפתחו שלושה ריבועי חפירה חדשים (SE 5/6, 5/5, 6/5; איורים 1, 2) סמוך לפינה הצפונית-מערבית של מבנה אחד (או שניים) בן שמונה חדרים (8-1) שנחשף בשנים הקודמות. החפירה בריבוע הדרומי ביותר (SE 6/5) ארכה זמן קצר, ולא התגלו בו רצפות או קירות. נוסף על כך חודשה החפירה בחציו המערבי של חדר 2. בחפירות התגלו שרידי בניה מארבע תקופות עיקריות: הרומית המאוחרת-הביזנטית (המאות ה-ה' וה-ו לסה"נ), האסלאמית הקדומה (המאות ה-ח' וה-ה' לסה"נ), ימי הביניים (המאות ה-א' וה-ב לסה"נ) והממלוכית (המאות ה-ג' וה-ד לסה"נ). הממצאים יתוארו להלן מהקדום למאוחר.

התקופות הרומית המאוחרת-הביזנטית. בריבועים SE 5/5 ו-SE 5/6 נחשפו חלקים משני חדרים (לא מוספרו), שהם המשכם לצפון של חדרים 8-1. החדר המזרחי נתחם בארבעה קירות (W239; W230, W236, ואולי W225). התגלו בו שלוש רצפות זו על גבי זו: רצפת טיח תחתונה (L2191; גובה 26.97 מ' מעפה"), מעליה רצפת אדמה כבושה (L2189; גובה 27.08 מ' מעפה") ומעליה רצפת טיח (L2181; גובה 27.49 מ' מעפה"). החדר המערבי נחשף רק בחלקו; התגלו הקיר התוחם אותו מצפון (W231) והקיר התוחם אותו כנראה ממזרח (W236), החבוי בחלקו במחיצה המזרחית של הריבוע, ואילו הקירות הדרומי והמערבי של החדר נמצאים מחוץ לתחומי החפירה. בחדר נחשפו קטעים מרצפת טיח (L2192; גובה 27.30-27.16 מ' מעפה"); במזרחו של החדר הם ניגשים לרגלי קיר 231. מתחת לרצפת טיח זו התגלה כנראה מפלס חיים (L2200; גובה 27.21 מ' מעפה"), הקשור אולי לקיר (W238) שנחשף מתחת לקיר 231. מפלס זה לא נחפר, וזמנו אינו ידוע. החפירה המחוודשת והמוגבלת בחדר 2 (ריבועים SE 6/6 ו-SE 6/7) נועדה לברר אם קיר שנחשף בו, הנמשך בציר צפון-דרום (W227), קדום לרצפה בחדר או שזהו חלק ממתקן שנבנה על הרצפה. בחפירה התברר כי לקיר 227 נדבר אחד של אבנים, וכי הוא נבנה על רצפת טיח לבנה (L2190; גובה 26.41-26.51 מ' מעפה") מהתקופות הרומית המאוחרת-הביזנטית. התברר כי לוקוס 2142, שזוהה בעונת 2013 כרצפה (**מגנס ואחרים 2014**), הוא בעצם הצטברות או מילוי מעל רצפה 2190.

התקופה האסלאמית הקדומה. בתקופה זו הוקם מעל המבנה מהתקופות הרומית המאוחרת-הביזנטית מבנה חדש, בכיוון דומה; נחשפו שניים מחדרי המבנה (להלן, החדרים המזרחי והמערבי). חלק מקירות המבנה הקדום המשיכו לשמש גם במבנה זה (W230 במזרח החדר המערבי ו-W231 בצפון), ואילו חלק מהקירות נבנו בשכבה זו לראשונה (W235; W233 והמשכו למערב, W237 ו-W228 שנבנה הישר מעל W239). הקיר המערבי של החדר המערבי נמצא מחוץ לתחום החפירה. בחדר המזרחי נחשף מפלס של אדמה כבושה (L2174; גובה 27.53-27.61 מ' מעפה"), המתוארך לתקופה האסלאמית הקדומה. בחדר המערבי נחשפו שתי רצפות, זו מעל זו: התחתונה עשויה משכבה עבה של טיח (L2188; גובה 27.25-27.39 מ' מעפה"), והעליונה עשויה מאבנים ומאדמה צהובה כבושה (L2170, L2173; גובה 27.9 מ' מעפה"). הרצפה העליונה נחתכת בשלוש תעלות שוד, שבאמצעותן כנראה הוסרו אבני הריצוף ואבני קיר 231; נראה כי חלקו המרכזי של קיר 231 נשדד.

ימי הביניים. רק בריבוע SE 5/6, המזרחי, נתגלו שרידים מתקופה זו. הובחו בו כי המבנה מהתקופה האסלאמית הקדומה המשיך לשמש גם בתקופה זו. בחדר המזרחי התגלתה רצפת טיח

חדשה (L2165; גובה 27.63–27.77 מ' מעפה"), שהכילה חרסים שזמנם המאה ה"א לסה"נ לכל המאוחר.

התקופה הממלוכית. לא התגלו רצפות שיוחסו לתקופה. בשני חדרי המבנה התגלו חרסים מהתקופה הממלוכית בתוך הצטברויות מימי הביניים מעל רצפה 2165. מקור החרסים בתעלות שוד מן תקופה הממלוכית שנמצאו בשני החדרים.

שטח 3000

החפירה נערכה בתוך בית הכנסת ומעליו, בריבועים שנחפרו בעבר ובריבועים חדשים שנפתחו במרכז השטח ובצפון (איור 3). הרצף הסטריגרפי שהתגלה בחפירה דומה לזה שהתגלה בחפירות בעבר, והוא כלל שרידים משש תקופות עיקריות: הפרסית-ההלניסטית (המאות ה'ה'–ה'ה' לפסה"נ); הרומית המאוחרת (המאה ה' לסה"נ) — בית כנסת מונומנטלי; ימי הביניים (המאות ה"ב–ה"ג לסה"נ) — מבנה ציבור מונומנטלי שבבנייתו נעשה שימוש חוזר בבית הכנסת מהתקופה הרומית המאוחרת; הממלוכית (המאות ה"ג–ה"ט לסה"נ) — הצטברויות/מילויים; העות'מאנית (בעיקר המאה ה"ט ותחילת המאה ה' לסה"נ) — טבונים ומתקנים; והעות'מאנית המאוחרת וימיו (המחצית הראשונה של המאה ה' לסה"נ) — מבני מגורים השייכים לכפר יאקוק. הממצאים יתוארו להלן מהקדום למאוחר.

התקופות הפרסית-ההלניסטית. בבדיקה (1.75×1.75 מ') שנערכה מתחת לרצפת הפסיפס ביניה הדרומית-מזרחית של בית הכנסת מהתקופה הרומית המאוחרת (להלן) התגלו מילויים שהכילו חרסים רבים מהתקופות הפרסית וההלניסטית, לרבות אונגנטריום דמוי כישר תמים. החפירה הופסקה הרבה מתחת למפלס הקיר המזרחי של בית הכנסת, אך לא נתגלו כל שרידים אדריכליים מהתקופה ההלניסטית (איור 4).

התקופה הרומית המאוחרת — בית הכנסת. לאורך הסטרה המזרחית של המבנה, בצפון-מזרח השטח, נחשפו קטעים מעטים של רצפת פסיפס. אלה כוללים קטע פסיפס מעוטרי בדגמים הנדסיים (איור 5) וחלק צפוני מתמונת פסיפס מורכבת, ובה שלוש רצועות שהתיאורים בהם פונים למזרח. תמונה מורכבת זו היא המשכו של פאנל שנחשף בעונת 2013, והוא נחתך בקצה העליון, המערבי, מתעלת יסוד של הסטילובט המזרחי של המבנה מימי הביניים. ברצועה התחתונה מתוארים שור פצוע וחיל. ברצועה האמצעית מתוארות דמויות גבריות התחומות בקשתות. ברצועה העליונה, שנחשפה במלואה בעונה זו, מתואר מפגש בין שתי דמויות גבריות, שגודלן ומיקומן בתמונה מלמדים על חשיבותן. הדמות הימנית (איור 6) מתוארת בבירור כמפקד צבאי ושליט מלוכה: הדמות מזוקנת, על ראשה נר (דיאדמה) מפותל והיא לבושה מדי קרב מעוטרים שמעליהם גלימה בצבע ארגמן. דמות זו מובילה שור גדול בקרניו, והיא מלווה בשורת חיילים הסדורים כגדוד יווני, ובפילי מלחמה שקולריהם מעוטרים ולצד גופם קשורים מגנים (איור 7). המפקד-השליט מהנהן אל אדם מבוגר מזקן, הלוכש טוניק טקסית לבנה ואדרת מעוטרת בדגם האות היוונית אטא ($\text{H}; \text{gamma}, \text{gamma}$). האדם המבוגר מורה כלפי מעלה באצבע יד ימין ומחזיק חפץ לא מזוהה ביד שמאל. הדמות המבוגרת מלווה בגברים צעירים, הלוכשים אף הם טוניקות טקסיות לבנות ואדרות מעוטרת בדגם באות היוונית אטא ($\text{H}; \text{gamma}, \text{gamma}$); הם אוחזים בשמאלם בחרבות, הנתונות בנדיים בחלקן או במלואן, ומורים כלפי מעלה באצבע יד ימין. הגבר המבוגר ומלווייו הצעירים זהים לדמות המתוארת ברצועה האמצעית. מורכבות התיאורים וגודלם הולכים וגדלים מרצועה לרצועה, ועל כן נראה כי תמונת פסיפס זו מתארת סיפור שסדר הקריאה בו הוא מלמטה כלפי מעלה. פסיפס זה נמשך אל תוך המחיצה הדרומית של הריבוע. שטיח הפסיפס לא השתמר מעבר לדגם עיטור גלי בצפון. בבדיקה שנערכה מתחת לפסיפס (ר' איור 4), בעקבות העברתו לשימור בסוף עונת 2013, התברר כי הוא הונח על רובד של אבנים מעוגלות וחרסים כתושים מעורבים בטיח; הטיח נמשך מתחת לאבנים. החרסים המאוחרים ביותר בתשתית הפסיפס מתוארכים למן המאה ה'ב' ועד אמצע המאה ה'ד' לסה"נ. בבדיקה מתחת לתשתית רצפת הפסיפס לא התגלו עדויות לרצפה של בית כנסת קודם, אלא מילויי אדמה בלבד. הממצא הקרמי המאוחר ביותר במילויים אלה הוא שפה של קערה ממשפחת כל' כפר חנניה, טיפוס E1, המתוארכת למן אמצע המאה ה'ג' ועד סוף המאה ה'ד'–תחילת המאה ה'ה' לסה"נ.

ימי הביניים — מבנה ציבור מונומנטלי. התגלה מבנה ציבור מונומנטלי גדול, שנבנה מעל בית הכנסת מהתקופה הרומית המאוחרת. בהקמתו נוצל הקיר המזרחי של בית הכנסת, ולאורכו נבנה ספסל מאבני גזית בשימוש משני שנלקחו מבית הכנסת. מעל מפולת תקרת בית הכנסת, שנחה על רצפת הפסיפס שלו, התגלה מילוי מכוון (0.4–0.5 מ' עובי) של חרודי אדמה צהובה וחומה ושכבי אבן. הסטרה המזרחית של מבנה הציבור רוצפה בפסיפס, אך רק קטעים קטנים השתמרו ממנו. רצפת הפסיפס הונחה על תשתית עבה וקשה של אבנים וטיח, הגבוהה כ-0.7 מ' מעל רצפת

הפסיפס של בית הכנסת (ר' איור 5). האבנים המסותתות היטב של הסטילובט המזרחי של בית הכנסת הוגבהו כדי להתאים למפלס הסטרה המזרחית של מבנה הציבור; על הסטילובט נבנה מסד גדול (0.78×0.78 מ', 0.62 מ' גובה השתמרות), שנפגע בחלקו העליון. צדו המזרחי של הסטילובט מטיח וקטע קטן של פסיפס לבן, שהונח על תשתית של אבנים וטיח, נתגלה צמוד לו; בתשתית זו התגלה חרס מזוג צהוב, המתארך את רצפת מבנה הציבור לימי הביניים. תעלת היסוד של הסטילובט חתכה הצטברויות שמעל רצפת בית הכנסת מהתקופה הרומית המאוחרת, ובראשה רובד של טיח לבן-צהבהב, אולי שרידי תקרת בית הכנסת שקרסה (איור 8). תעלת היסוד מולאה באדמה חומה ובה חרסים מהתקופות הרומית המאוחרת-הביזנטית, ונוסחה במילוי מפולס שמעליו הונחה הרצפה מימי הביניים. אבני הגזית של הסטילובט הוצבו על פריטים אדריכליים בשימוש משני מבית הכנסת, בהם עמודים (שניים מהם התגלו מתחת למסד הגדול) ופריטים מעוצבים (איור 9). תעלת היסוד של הסטילובט חתכה את רצפת הפסיפס של הסטרה המזרחית בבית הכנסת, אך לא הובחנו מתחתיה שרידים של סטילובט קדום. לכן נראה כי הסטילובט נבנה מלכתחילה בבית הכנסת מהתקופה הרומית המאוחרת, ואילו בימי הביניים הוא הוגבה כמטר אחד כדי לשמש במבנה הציבור. בסטרה המזרחית של מבנה הציבור התגלו שני בורות מדופנים אבן (ממגורות?), שחתכו כנראה את רצפת הפסיפס של מבנה הציבור; זמנם אינו ידוע.

התקופה הממלוכית. התגלו כמויות רבות של הצטברויות/מילויים מעל המבנה מימי הביניים, ונראה שבתקופה זו האתר היה נטוש.

התקופה העות'מאנית. בתקופה זו שימש רוב השטח מרחב פתוח, ובו בור מים, כמה מתקנים בניינים וטבונים. הטבונים תחומים לעתים בקירות דלים; כמות גדולה של אפר קשורה אליהם. הטבונים ובור המים מלמדים כי השטח היה חצר ששימשה להכנת מזון.

התקופה העות'מאנית המאוחרת וימינו – הכפר יאקוק. נחשפו מבני מגורים אחדים: שני מבנים גדולים, סמוכים זה לזה, במערב; מבנה אחד בדרום-מזרח; וחלק ממבנה רביעי בצפון-מזרח. בכל אחד מהמבנים חדר יחיד, ובו בדרך כלל אומנות התומכות תקרה קשורה, רצפת טיח ומתקנים בניינים, ובהם תנור (איור 10). במבנים התגלו מטבעות מהמאה ה'ל' לסה"נ ופריטי מתכת וזכוכית. דרך עפר שכיוונה צפון-דרום חוצה את השטח במרכזו ומפרידה בין המבנים המערביים לבין קיר אבן הקושר את המבנים המזרחיים. סופה של שכבה זו בשרפה, שגרמה להתמוטטות התקרות והקירות של המבנים.

מגנס ג' 2012. חוקוק – 2011. חדשות ארכיאולוגיות 124.

מגנס ג', קיסליביץ ש', גריי מ', שפיגל צ' וקוסנס ב' 2013. חוקוק – 2012. חדשות ארכיאולוגיות 125.

מגנס ג', קיסליביץ ש', גריי מ', שפיגל צ', קוסנס ב' וברית ק' 2014. חוקוק – 2013. חדשות ארכיאולוגיות 126.

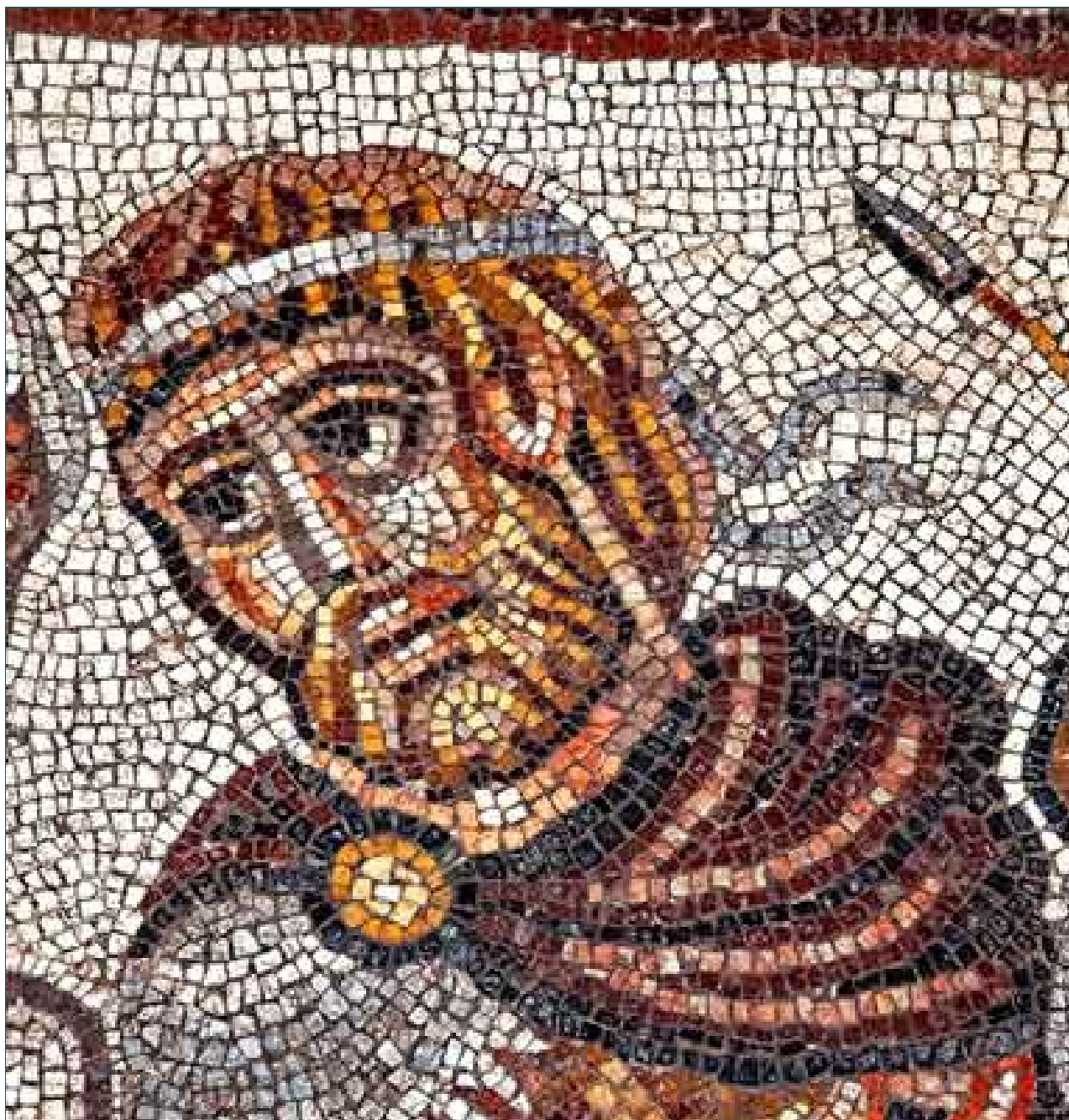
3. שטח 3000, תצלום אוויר לצפון.

4. שטח 3000, חתך בדיקה מתחת לרצפת פסיפס, מבט לצפון.

5. שטח 3000, קטע מרצפת פסיפס בסטרה המזרחית בבית הכנסת מהתקופה הרומית המאוחרת (למטה) וקטע מרצפת פסיפס מימי הביניים (למעלה), מבט לדרום.

6. שטח 3000, ראש של דמות צבאית מלכותית ברצפת הפסיפס בבית הכנסת, מבט למערב.

7. שטח 3000, פיל מלחמה ברצפת הפסיפס בבית הכנסת, מבט למערב.

8. שטח 3000, מפולת תקרת בית הכנסת שנחשפה בתעלת היסוד של הסטילבט מימי הביניים, מבט לצפון.

9. שטח 3000, הסטילובט ומעליו פדסטל במבנה הציבור מימי הביניים, מבט למערב.

10. שטח 3000, תנור במבנה מהמאה ה'ל' לסה"נ, מבט לצפון-מערב.